วารสารวิชาการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ระบบครอบครัวและเครือญาติในสังคมลาวศึกษาจากเรื่องสังสินไซ

The Family System of Laotian's Society Reflected in Sang Sinxay

ลาวัณย์ สังขพันธานนท์
ศศ.ด.(ภาษาไทย), ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ภาควิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร

Journal of Humannities and Social Sciences

Abstract

This article investigated the interpersonal relationship and structure of ancient Laotian's society from Laotian's a famous epic poem named Sang Sinxay. San Sinxay: Poem and Prose, translated by Sila Veeravong (2011) was used as the primary source for this study. The study found that the literature reflected the inner working and relationship of Laotian's family system. Notable examples are relationships between parents and their children, relatives and their family members, and husband and wife. These relationships were exemplary examples of ancient Laotian society during the Lan Chang period

Keywords : Family system, San Xinsay

บ ท ค ั ด ย ่ อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ระบบครอบครัวและเครือญาติในคมลาวโบราณ ที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องสังสินไซของลาว ผู้เขียนใช้ต้นฉบับหนังสือ "สังสินไซ คำกอนคู่ร้อยแก้ว ประพันธ์โดยท้าวปางคำ ถอดความเป็นภาษาลาวโดย สิลา วีระวง ฉบับพิมพ์ปี 2011 ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องสังสินไซได้สะท้อนให้เห็นระบบครอบครัวและเครือญาติในสังคมลาวโบราณอย่างเด่นชัด ผู้เขียนวรรณคดีเรื่องนี้ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ในเรื่องความผูกพันของคนในครอบครัวและสายตระกูล ตลอดจนถึงการปฏิบัติ และบทบาทของคนในครอบครัว ตามสถานภาพของตน อันได้แก่ความผูกพันระหว่างพี่กับน้อง พ่อแม่กับลูก ความผูกพันระหว่างเครือญาติและความผูกพันระหว่างสามีภรรยา อันเป็นเสมือนร่องรอยหลักฐานให้เห็นภาพของสังคมลาวโบราณในยุคสมัยราชอาณาจักรล้านช้างได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : ระบบครอบครัวและเครือญาติ วรรณคดีเรื่องสังสินไซ

บทนำ

"สินไซ" หรือ "สังสินไซ"[1] เป็นวรรณคดีที่ได้รับความนิยมแพร่หลายทั้งในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และทางภาคอีสานของไทย นักวิชาการด้านวรรณกรรมท้องถิ่นมองว่า สินไซเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน ขณะในฝั่งประเทศลาว สินไซหรือ สังสินไซ กลับมีสถานะสูงส่งในฐานะวรรณคดีเรื่องสำคัญของชาติ ในสมัยอาณาจักรล้านช้างเป็นวรรณคดีคำกลอนชั้นยอดของลาว" ทั้งยังได้รับการยอมรับว่า วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าครบถ้วนทางด้าน ฉันทศาสตร์ สังคมและมนุษยธรรม การปกครอง วัฒนธรรม ธรรมชาติ" (สิลา วีระวง, 2513 : ค) วรรณคดีเรื่องนี้ไม่เพียงแพร่หลายในประเทศลาวเท่านั้น แต่ยังปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน ภาคเหนือและภาคกลางของไทยอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ธวัช ปุณโณทก (2525 : 246) กลับเห็นว่า สังสินไซ เป็นวรรณกรรมนิทานของกลุ่มชาวไทลุ่มแม่น้ำโขงที่สืบทอดวัฒนธรรมมาจากชาวล้านช้างในอดีต นักวิชาการลาวสันนิษฐานว่าผู้แต่งวรรณคดีเรื่องนี้คือ "ท้าวปางคำ" ซึ่งเป็นนักประเพันธ์เอกแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุตเวียงจันทน์ ในสมัยพุทธศักราช 2193 (ค.ศ.1650)

ในหนังสือสินไซฉบับราชบัณฑิตยสภาลาว สิลา วีระวง (2517 อ้างใน กัญญา บุรีรัตน์, 2532) กล่าวถึงลักษณะดั้งเดิมของวรรณคดีสินไซว่า แต่เดิมเป็นหนังสือคำเทศน์ชาวบ้าน เรียกว่า "ลำสินไซ" เพราะมีทำนองเทศน์คล้ายลำกลอนและหนังสือผูกสมัยโบราณ เก็บรักษาไว้ในกระบอกไม้ไผ่ จึงเรียกว่าลำสินไซ

[1]ผู้เขียนบทความนี้ จะขอใช้ชื่อ "สินไซ" ตามการเขียนที่ปรากฏในเอกสารของสิลา วีระวง (2513) รวมทั้งการสะกดชื่อของตัวละครอื่นๆ ชื่อเมืองและสถานที่ จะยึดตามการสะกดแบบอักขรวิธีภาษาลาวตามต้นฉบับ

แม้ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับผู้แต่งเรื่องสินไซ จะได้รับความเห็นแตกต่างกันอยู่สองฝ่าย ฝ่ายแรกเห็นว่าไม่อาจระบุผู้แต่งได้เด่นชัด กับอีกความเห็นที่ว่าได้รับการเรียงเรียงโดยกวีชื่อ "ท้าวปางคำ" ซึ่งนักวิชาการลาวก็เชื่ออย่างนี้มาโดยตลอด

ในการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน นักวิชาการให้ความเห็นว่า สังสินไซ เป็นหนังสือเทศน์ชาวบ้าน เรียกว่า "ลำสินไซ" หรือ "ลำสินชัย" เพราะทำนองเทศน์คล้ายลำกลอน และหนังสือผูกสมัยโบราณ เก็บรักษาในกระบอกไม้ไผ่ จึง เรียกว่า ลำสินชัย ลำพระเวส เรื่องสังข์ศิลป์ชัย มีอยู่สองมัด มัดละ ๒๑ ผูกใบลานเขียนด้วยอักษรตัว ธรรม มีคำขึ้นต้นด้วยภาษาบาลีว่า เอวะ เม สุตัง เอกัง สะมะยัง ภะคะวา ราชค วิหรติ เวฬุวเน แล้วมีคำบรรยายก่อนจะดำเนินเรื่องว่า ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่วัดเวฬุวัน ใกล้เมืองราชคฤห์ คราวนั้นพระภิกษุทั้งหลายประชุมอยู่ศาลาธรรมปรารภกันว่า พระพุทธเจ้ามีฤทธิ์ มหัศจรรย์อะไรบ้าง พระองค์จึงได้ตรัสเรื่องสังข์ศิลป์ชัยให้พระภิกษุฟัง (กัญญา บุรีรัตน์, 2532 :16)

วรรณคดีเรื่องสังสินไซ ได้รับความสนใจศึกษาอย่างกว้างขวางทั้งนักวิชาการชาวไทยและนักวิชาการลาว รวมทั้งยังได้รับความนิยมและนำเสนอในรูปแบบอื่นๆ เช่นกลอนลำ จิตรกรรมฝาผนังรวมถึงการนำเสนอในรูปแบบการแสดงละครเวที วรรณกรรมเด็กและเยาวชน การ์ตูน รวมทั้งมีการนำเอาคุณค่าสารัตถะจากวรรณคดีเรื่องนี้ มาจัดกิจกรรมต่างๆ อยู่เสมอ

เรื่องย่อสังสินไซ

เนื้อเรื่องโดยย่อของสังสินไซ ฉบับเรียบเรียงโดยท้าวปางคำ กล่าวถึงพระนางสุมนทา พระขนิษฐาของท้าวกุดสะลาดผู้ครองเมืองเป็งจาน ถูกพระยายักษ์กุมพันแห่งเมืองอะโนลาดลักพาตัวไป ท้าวกุดสะลาดจึงออกตามหาพระน้องสาว ระหว่างทางพบหญิงงามและได้พวกนางเป็นมเหสีอีก 7 องค์ นอกเหนือจากที่มีพระนางจันทาเป็นมเหสีเอกอยู่แล้ว

เมื่อมเหสีทั้งแปดตั้งครรภ์ โหรหลวงทำนายว่าจะมีผู้มีบุญญาธิการมาเกิดในครรภ์ของมเหสี 2 องค์ คือ พระนางจันทาและพระนางลุนมเหสีองค์อื่นริษยาจึงวางแผนให้สินบนโหรหลวงเพื่อกลับคำทำนาย ทั้งทำเสน่ห์ยาแฝดให้ท้าวกุดสะลาดลุ่มหลง เมื่อครบกำหนด พระนางลุนคลอดโอรส 2 องค์ องค์แรกเป็นหอยสังข์ ให้ชื่อว่า สังทอง องค์ที่สองเกิดมาเป็นมนุษย์ถือดาบและศรศิลป์ออกมาด้วย จึงให้ชื่อว่า สินไซ ส่วนพระนางจันทาคลอดโอรสออกมาเป็นคชสีห์ หัวเป็นช้าง ตัวเป็นราชสีห์ ให้ชื่อว่า สีโห โอรสทั้งสามเป็นผู้มีบุญญาธิการ และมีวิชาอาคมแก่กล้าเหนือคนธรรมดาทั่วไป ท้าวกุดสะลาดทรงอับอายที่มเหสีให้กำเนิดโอรสที่มีความแปลกประหลาด จึงเนรเทศทั้งสองพระนางและโอรสออกจากเมือง เมื่อพระอินทร์ล่วงรู้ก็เนรมิตปราสาทกลางป่าให้เป็นที่พำนัก

ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเพียงไร ท้าวกุดสะลาด ยังคงมีความคิดถึงพระขนิษฐาอย่างแรงกล้า จึงโปรดให้โอรสอีก 6 องค์ไปร่ำเรียนวิชาเพื่อจะได้ช่วยตามหา แต่ทั้งหกกลับไม่ใส่ใจศึกษา เป็นเหตุให้ต้องวางอุบายเพื่อโกหกพระบิดา เมื่อพระโอรสทั้งหกได้พบกับสีโห สังทอง และสินไซ และรู้ว่าเป็นพี่น้องร่วมบิดา ก็วางอุบายว่าท้าวกุดสะลาดให้ออกมาตามกลับเมืองและโปรดให้ทั้งสามเรียกฝูงสัตว์น้อยใหญ่เข้าไปในเมืองด้วย แต่เมื่อโอรสทั้งหกพบพระบิดาก็หลอกว่าฝูงสัตว์นั้นเกิดจากอาคมของ

พวกตน ท้าวกุดสะลาดหลงเชื่อ จึงให้ทั้งหกออกช่วยตามหาพระเจ้าอา กลับคืนพระนคร

โอรสทั้งหกออกมาบอกสินไซที่รออยู่นอกเมืองว่า พระบิดาเชื่อแล้ว ว่าพวกสินไซยังมีชีวิตอยู่และให้ออกตามหาพระนางสุมนทา ระหว่างทาง พบอุปสรรคต่าง ๆ นานา แต่สินไซก็สามารถฝ่ามาได้ ด้วยความสามารถ และสติปัญญา สินไซกับสังทอง ออกเดินทางต่อเพื่อตามหาพระเจ้าอา ให้สีโหอยู่เฝ้าน้องทั้งหก สังทองกับสินไซฝ่าอันตรายไปอีกหลายด่าน จนถึงเมืองอะโนลาดของยักษ์กุมพันและฆ่าท้าวกุมพันได้ จึงพานางสุมนทา และธิดาคือนางสีดาจันกลับเมืองเป็งจาน จากนั้น สังทองกับสีโหกลับไป หาพระมารดา ส่วนสินไซพานางสุมนทากลับเมือง ระหว่างทางโอรสทั้ง หกผลักสินไซตกเหว แต่นางสุมนทาไม่เชื่อว่าสินไซสิ้นพระชนม์ จึงนำ ของ 3 สิ่ง คือ ปิ่น ซ้องประดับผม และสไบ ซ่อนไว้ที่หน้าผา พร้อม อธิษฐานว่า ถ้าสินไซยังมีชีวิต ขอให้มีผู้นำสิ่งของเหล่านี้กลับมาคืน พระนาง

สินไซไม่สิ้นพระชนม์เพราะได้รับความช่วยเหลือจากพระอินทร์ เมื่อนางสุมนทาได้พบท้าวกุดสะลาดก็เล่าเหตุการณ์ที่โอรสทั้งหกกำจัด สินไซให้ฟัง แต่ท้าวกุดสะลาดไม่เชื่อ พระอินทร์จึงดลใจให้คนเดินเรือ สำเภาเก็บของเสี่ยงทาย 3 สิ่งไปให้ท้าวกุดสะลาด พระองค์จึงเชื่อพระขนิษฐา และสำเร็จโทษโอรสและมเหสีทั้งหกรวมถึงโหรและหมอเสน่ห์ แล้วเชิญ พระนางจันทา พระนางลุน และสามโอรสกลับเมือง จากนั้นก็ทั้งโปรด ให้สินไซครองเมืองเป็งจานสืบไป

จะเห็นได้ว่า โครงเรื่องหลักของวรรณคดีสังสินไซ ฉบับเรียบเรียง โดยท้าวปางคำนั้น มีลักษณะโครงเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัยของตัวละคร เอก คือสินไซ ที่ต้องเดินทางฝ่าฟันอุปสรรคมากมาย เพื่อตามหาพระเจ้าอา

และได้ใช้ความรู้ความสามารถเอาชนะอุปสรรคจนสำเร็จภารกิจ และสามารถกลับคืนพระนครได้ในที่สุด แต่สิ่งที่ผู้เขียนเห็นว่ามีความโดดเด่นอย่างมากในวรรณกรรมเรื่องนี้ คือแนวคิดว่าด้วยความรัก ความผูกพันของคนในครอบครัวและเครือญาติ ดังจะได้นำเสนอในประเด็นต่อไป

สังสินไซกับภาพสะท้อนสถาบันครอบครัวและระบบเครือญาติในสังคมลาวโบราณ

แนวคิดสำคัญในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม คือแนวคิดเรื่อง "ภาพสะท้อน" (reflection) ซึ่งถือเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับมานานนับตั้งแต่เพลโต ดังปรากฏในแนวคิดเรื่อง "การเลียนแบบ" (immitation) และได้รับการยอมรับอย่างชัดเจนในแนวคิดของ มาดาม เดอ สตาเอล (Madame de Stael) นักวิจารณ์ชาวฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 17 แนวคิดนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางมาจนถึงปัจจุบัน มีคำศัพท์หลายคำที่แสดงให้เห็นสาระัตถะของแนวคิดนี้ อาทิ "วรรณกรรมคือกระจกสะท้อนสังคม" หรือ "วรรณกรรมคือการแสดงออกของสังคม" ซึ่งให้ความหมายว่า วรรณกรรมสามารถสะท้อนให้เห็นเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ภูมิทัศน์ ภูมิอากาศ ทัศนะ ระบบศีลธรรม สภาพอากาศ เชื้อชาติ ชนชั้นทางสังคม เหตุการณ์ทางการเมือง สงคราม ศาสนา และรวมถึงรายละเอียดอื่นๆ ของบริบททางสังคมและในชีวิตจริง ทฤษฎีภาพสะท้อนจึงถือว่าเป็นแนวคิดที่มีประโยชน์ เพราะสามารถแสดงให้เห็นว่า วรรณคดีโอบกอดทุกสิ่งทุกอย่างเอาไว้ ไม้ว่าจะเป็นแบบแผนพฤติกรรมหรือความคิดในความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างวรรณกรรมกับสังคม (Milton.1954 : 426)

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้เขียนจะได้นำมาเป็นแนวทางในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีเรื่องสังสินไซกับสังคมและวัฒนธรรมลาวในสมัยล้านช้าง เนื่องจากนักวิชาการวรรณกรรมท้องถิ่น ให้ความเห็นว่า วรรณคดีเรื่องสังสินไซน่าจะแต่งในยุคลาวโบราณ สมัยอาณาจักรล้านช้าง ดังที่ จารุบุตร เรืองสุวรรณ (2524 : 6-7) ได้เสนอความเห็นว่าเรื่องนี้แต่งขึ้นก่อนปี พ.ศ.2070 อัน เป็นปีที่พระโพธิสารราชเจ้ามีพระราชอาญาให้เลิกถือผีด้ำ ผีฟ้า ให้ทำลายหอ โฮง กว้าน ที่ ประกอบการเลี้ยงผี สังสินไชจึงน่าจะแต่งระหว่างปี พ.ศ. 2043-2070 ในสมัยพระเจ้าวิชุลราช เพราะเรื่องสังสินไชปรากฏความเชื่อเรื่องผีด้ำอยู่หลายตอน เช่น ในบทที่ 3 สุบินบั้น ได้แก่ตอนที่ พระยากุสราชทรงฝันร้ายก็ได้ทำพิธีเซ่นสรวงผีด้ำ ในขณะที่ ธวัช ปุณโณทก (2540 : 168) สันนิษฐานว่า สังข์ศิลป์ชัย[2] แต่งในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช โดย ให้เหตุผลว่า "เรื่องสินไซประพันธ์ในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช พ.ศ. 2176-224 ซึ่งถือ ว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมล้านช้าง ทำนองเดียวกับที่จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2529 : 28) ให้ความเห็นว่า แต่งในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช โดยพิจารณาสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง รวมทั้งอาจพิจารณาได้จากลักษณะกษัตริย์ กล่าวคือ คุณลักษณะของกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้างสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช พระองค์เป็นกษัตริย์ผู้ทรงธรรม ปฏิบัติตามจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด ทรงความยุติธรรม กระทำพระองค์ให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชน ซึ่งแม้พระราชโอรส จะกระทำผิด พระองค์ก็ตัดสินไปตามความผิดไม่ยกเว้น แม้จะมีพระโอรสเพียงองค์เดียวก็ตาม และ แม้แต่อาณาจักรล้านช้างจะสิ้นรัชทายาทสืบสันตติวงศ์ก็ตาม

[2] นักวิชาการไทยมักใช้ชื่อ "สังข์ศิลป์ชัย" ในขณะที่นักวิชาการฝั่งลาวใช้คำว่า "สังสินไซ" หรือ "สินไซ"

จากความเห็นของนักวิชาการข้างต้น จึงกล่าวได้ว่า วรรณคดีเรื่องสังสินไซ แต่งขึ้นในสมัยอาณาจักรล้านช้างของลาว ซึ่งเป็นยุคสมัยที่บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงเป็นอย่างมาก วรรณคดีเรื่องนี้จึงสะท้อนให้เห็นบริบททางสังคมและวัฒนธรรมลาวในอดีตในหลายแง่มุม แม้ว่าจะถูกมองว่า เป็นวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกที่คนทั่วไปเข้าใจว่าเป็นเรื่องชาดก ซึ่งได้รับความนิยมแพร่หลายในหมู่พุทธศาสนิกชนในประเทศไทย และกัมพูชา เพราะคนท้องถิ่นศรัทธาเรื่องราวอันเป็นเรื่องของพระโพธิสัตว์เป็นอย่างยิ่ง (โสวิทย์ บารุงภักดิ์ และ ทักษิณาร์ ไกรราช. 2558 : 26)

แม้สังสินไซ จะมีเนื้อหาหลักว่าด้วยการผจญภัยของตัวละครเอกที่มีความกล้าหาญ ความเพียรพยายาม แต่เมื่อพิจารณาอีกมุมหนึ่งจะเห็นได้ว่า วรรณคดีเรื่องนี้ได้แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัด ในเรื่องความผูกพันของคนในครอบครัวและสายตระกูล ตลอดจนถึงการปฏิบัติ และบทบาทของคนในครอบครัว ตามสถานภาพของตน ว่าพึงมีหน้าที่อะไรบ้าง นอกจากนี้แล้ว วรรณคดีเรื่องสังสินไซ ยังสะท้อนให้เห็นระบบคุณค่าคุณธรรมและจริยธรรมของคนลาวโบราณ โดยเฉพาะภาพสะท้อนในด้านครอบครัวและระบบเครือญาติ ดังจะนำเสนอในประเด็นต่อไปนี้

1. ความผูกพันระหว่างพี่น้อง

ความผูกพันทางเครือญาติและคนในสายตระกูลดังกล่าว ได้รับการนำเสนอให้เห็นในความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในเรื่อง ที่มีความเกี่ยวดองร่วมกันในทางใดทางหนึ่ง ซึ่งหากพิจารณาตามโครงเรื่องหลักแล้วจะเห็นได้ว่า ปัญหาหรือข้อขัดแย้งสำคัญในเรื่องสังสินไซ คือการที่พระยายักษ์กุมพันแห่งนครอะโนลาด ได้มาจับตัวนางสุมนทา น้องสาว

ของพระยากุดสะลาดแห่งเมืองเป็งจานไป ดังความตอนหนึ่งว่า[3]

082 ยักใหย่ย้าย ทะยานฮอดปุนเปือง
กุมเอานาง พากพนพะลันได้
มันแสวงขึ้น เวหาปอนเมก
อุ้มอ่อนแก้ว สะแดงตุ้มต่อมขวัน
(สิลา วีระวง, 2513 : 17)

เมื่อยักษ์กุมพันจับตัวนางสุมนทาไป และความทราบถึงพระกรรณของก้าวกุดสะลาด พระองค์ถึงกับโศกเศร้าเสียใจอย่างใหญ่หลวง ท้าวปางคำบรรยายสภาพของท้าวกุดสะหลาดให้เห็นว่า พระองค์มีความทุกข์ ทรมานใจมากเพียงใด ดังตัวบทที่แสดงถึงภาวะความรู้สึกของพระองค์ในเวลานั้น

120 บัดนี้จักก่าว พูไซท้าว กุดสะลาดพะยาเมือง ก่อนแล้ว
คะนิงตนแด ถั่งทวงเพม้าง
โสกีแค้น เคืองพะไทหมองหม่น
ก็บ่ เหยเหือดน้ำ นองย้อยย่าวไหล

121 ทุกโสกกั้น พ้นสิ่ง สามเดือน นี่แล้ว
บ่สะเหวยเพาพอ คาบคายคาแก้ม
องผอมเพี้ยง ตองตายเหลืองห่า
เสเนดเฝ้า หลายชั้น บ่บาน

[3] ต่อไปนี้ เมื่อมีการยกตัวบทมาประกอบในบทความ ผู้เขียนจะยึดการสะกดการันต์ตามอักขรวิธีที่ปรากฏในตัวบทเดิม เพียงแต่ถ่ายถอดออกมาเป็นอักษรไทย เพื่อให้ง่ายต่อการอ่าน

122 บ่ได้ สุกอยู่ส้าง สะเหวยลาดเป็นพะยา ได้แล้ว
คะนิงนงสี ซู่วันมิเอื้อน
กำสุดโอ้ อะนุชา เจ้าพี่ กูเอย
ปานนี้ ยักข้าเจ้า กินแล้วรู้ว่ายัง พี่เดอ
(สิลา วีระวง, 2513 : 24)

บทประพันธ์ข้างต้นให้ภาพของพระยากุดสะลาด ที่ตกอยู่ในความทุกข์ระทม แทบไม่เป็นอันกินอันนอน จนพระวรกายผ่ายผอม เพราะความห่วงใยน้องสาวที่ถูกยักษ์ลักพาตัวไป ว่าจะเป็นตายร้ายดีประการใดก็ไม่แจ้ง

ตัวบทสังสินไซได้เน้นย้ำอย่างมาก ถึงความผูกพันระหว่างพี่ชายกับน้องสาว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเหนียวแน่นในสายสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ท้าวกุดสะลาดคิดอ่านหาวิธีต่าง ๆ มากมายเพื่อจะได้รับรู้ชะตากรรมของนางสุมนทา กระทั่งตัดสินใจออกบวชเพื่อปฏิบัติธรรม และจะได้ถือโอกาสสืบเสาะข่าวคราวของน้องสาว ดังที่ให้เหตผลว่า

129 บัดนี้เฮาไค่ ละท่อนท้าว ทงผะหนวด เป็นสม
ดูดั่ง เวลาลาม คอบคิงคุงเนื้อ
ไค่จัก โคจอนดั้น เดินนำน้องนาด
ดั้นลอบบ้าน ถามขั้นสืบดู
(สิลา วีระวง, 2513 : 25)

จะเห็นได้ว่าท้าวกุดสะลาดทรงมีปณิธานแน่วแน่ที่จะสืบหาน้องสาว ถึงขั้นยอมออกบวช โดยฝากบ้านเมืองไว้กับเสนาอำมาตย์ เมื่อออกบวชแล้วท้าวกุดสะลาดก็ปฏิบัติธรรมวินัยจนได้เจ็ดเดือน แต่ก็ยังไม่วายครุ่นคิดเรื่องของนางสุมนทา จึงได้ออกดั้นด้นสืบเสาะข่าวคราวของนางจนไปประชิดชายแดนเมืองอะโนลาดของท้าวกุมพัน อันเป็นสถานที่ซึ่งคนธรรมดาไม่สามารถเดินทางไปถึงได้ มีก็แต่ผู้กล้าหาญที่สืบเชื่อสายมาจากพระพุทธเจ้า หรือ "หน่อโพธิสัตว์" มีฤทธิ์เดชเทียบเท่าพระนารายณ์เท่านั้นจึงจะไปถึง

เป็นที่น่าสังเกตว่าการเปรียบสินไซให้มีฐานะเทียบเท่า "หน่อพระโพธิสัตว์" แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาพุทธที่เข้ามามีบทบาทในสังคมลาวล้านช้าง แทนความเชื่อเรื่องผีหรือ "ด้ำ" ตามข้อสังเกตของนักวิชาการไทยดังที่กล่าวถึงข้างต้น การทำให้กลายเป็นคติทางพุทธนี้มักพบเห็นได้ในวรรณกรรมลาวโบราณหลายเรื่อง ที่มักอ้างว่าตัวละครสำคัญคือเรื่องราวของพระโพธิสัตว์นั่นเอง

เมื่อกลับคืนพระนครเป็งจานท้าวกุดสะลาดจึงวางแผนที่จะให้กำเนิดพระโอรสที่มีบุญญาบารมีดังกล่าว จึงได้บอกให้เสนาอำมาตย์ไปสู่ขอธิดาทั้งเจ็ดของเศรษฐีในตระกูลพราหมณ์ที่พระองค์ไปพบเห็นในคราวเดินทางออกบวช และเมื่อได้อภิเษกสมรสกับนางทั้งเจ็ด ท้าวกุดสะลาดแจ้งความประสงค์ของพระองค์ว่า อยากมีโอรสที่มีบุญญาธิการกับพวกนาง หากนางคนใดได้โอรสตามที่ต้องการก็จะยกฐานะให้เป็นมเหสีเอก ก็เพราะหวังว่า จะได้ไปช่วยตามหานางสุมนทาน้องสาว ซึ่งในที่สุด นางลุน

ซึ่งเป็นน้องสุดท้องของนางทั้งเจ็ดกับนางจันทามเหสีเดิมก็ได้ตั้งครรภ์ เพราะพระอินทร์ได้ส่งโอรสทั้งสามลงมาจุติในท้องของนางทั้งสอง ต่อมา นางลุนคลอดลูกออกมาเป็นสังทอง สังสินไซ ส่วนนางจันทาก็ให้กำเนิดบุตรชายชื่อสีโห

อาจกล่าวได้ว่า การที่ท้าวกุดสะลาดได้ใช้ความพยายามและวางแผนการต่างๆ ทั้งหมด ก็เพราะพระองค์ทำไปด้วยเหตุผลเดียว คือ ต้องการได้ตัวนางสุมนทาน้องสาวกลับมา แสดงถึงความรักความผูกพันอย่างล้นเหลือที่มีต่อญาติพี่น้องและคนในครอบครัว แม้ว่าในความเป็นจริงแล้ว นางสุมนทากลับมีชีวิตที่สุขสบาย เพราะยักษ์กุมพันรักนางมากและเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดี

ความรักใคร่ผูกพันระหว่างพี่น้องร่วมสายโลหิต ไม่เพียงแต่เห็นได้จากความรักห่วงใยของท้าวกุดสะลาดที่มีต่อนางสุมนทาเท่านั้น แต่ยังเห็นได้จากความรักระหว่างสามพี่น้องต่างมารดา คือ สังทอง สินไซ และสีโห รวมถึงกุมารทั้งหกที่เป็นโอรสของท้าวกุดสะลาดที่ถือกำเนิดจากมเหสีทั้งหกคน วรรณคดีเรื่องสังสินไซ ได้แสดงให้เห็นว่า คนในสังคมลาวโบราณ ให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติ ที่จะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลในยามทุกข์ยาก แม้ว่าอีกฝ่ายจะมีจิตใจประสงค์ร้าย ดังเช่นกรณี ของหกกุมารต่างมารดา ที่คอยลอบทำร้ายสินไซ สังทองและสีโหอยู่เสมอ ดังเช่น ในตอนที่กุมารทั้งหกเดินทางไปเรียนวิชาในป่าตามบัญชาของพระบิดา เพื่อจะได้มีเวทย์มนต์ต่อสู้กับศัตรู ที่ลักพาตัวพระเจ้าอาไป แต่กุมารทั้งหกก็ต้องผิดหวังเพราะไม่พบพระอาจารย์ผู้ใด จนต้องบนบานศาลกล่าวต่อเทพยดา เหล่าเทวดาจึงนำทางให้ไปพบสินไซในที่สุด

เมื่อสินไซรู้ว่า หกกุมารคือพี่น้องร่วมบิดาเดียวกันก็ตั้งใจจะช่วยเหลือ ในขณะที่หกพี่น้องกลับคิดประทุษร้ายอยู่ในใจ หกกุมารผู้มีจิตใจชั่วร้าย

ได้ใช้อุบายหลอกสินไซให้เป็นเครื่องมือ เพื่อให้พระบิดาและชาวเมืองเปงจาน หลงเชื่อว่าพวกตนมีความสามารถและเวทย์มนต์แก่กล้า จากนั้นก็ย้อนกลับมาหลอกให้สินไซออกตามหาพระเจ้าอาคือนางสุมนทา โดยอ้างว่าเป็นคำสั่งของพระบิดา ซึ่งทำให้สินไซยอมปฏิบัติตามโดยไม่ได้เคลือบแคลงสงสัย ดังความที่ว่า

630 เขาก็ น้อมเกดก้ม ทูนทอดถวายคดี
ฝูงข้า เอากันคืน คอบพะคุนคางฮ้อน
ฮมมะนังเส้า แสนทีทังโสก
ท่ว่า กานไป่แล้ว ยังแค้นคั่งทวง

631 พ่อก็ มีอาจให้ ฝูงหม่อมมาวอน
เดิ่มดั่ง มานมาเหง ข่มเอาอาได้
พ่ก็ กอยใจป้ำ ปองมันมุดมอด
คันว่า สู้ข่าวเจ้า ใจแจ้ง สั่งคะดี

632 ให้ท่าน ทังโทดท้าว ทิลาดอันผิด พ่นั่น
ให้ลูก ทำกานหลวง เหือดเบาบางฮ้อน
ดังนั้น กงนะคอนค้าย เป็งจานโจนมอบ
ไว้ผู้หล้า แพงซ้อยซ่างปอง ว่านา

(สิลา วีระวง, 2513 : 104)

เมื่อสินไซทราบดังนั้นก็น้อมรับคำสั่งบิดา แล้วออกติดตามหาพระเจ้าอา การผจญภัยของสินไซกับพี่น้องจึงเริ่มต้นแต่บัดนั้น

ความรักความผูกพันระหว่างพี่น้อง แสดงให้เห็นตลอดเวลาในช่วงขณะที่สินไซออกเดินทางผจญภัยกลางป่าที่เต็มไปด้วยดงด่านอันตรายและสัตว์ร้าย จนทำให้พี่น้องทั้งหมดที่ไร้วิชาและขี้ขลาด พากันออกปากขอกลับคืนนครเป็งจาน เพราะไม่กล้าเดินทางต่อไป ในความจริงสินไซรู้ว่ากุมารทั้งหมดมีนิสัยอย่างไร ก็ยังอดเป็นห่วงไม่ได้ จึงบอกให้รอตนเองอยู่ในป่า มอบหมายให้สีโหคอยเฝ้าปกป้องดูแล ส่วนตนกับสังข์ทองก็ออกติดตามหาพระเจ้าอาต่อไป

ในกรณีความสัมพันธ์ระหว่างสินไซกับกุมารทั้งหก ดูเหมือนว่าระบบความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ไม่ได้เป็นหลักประกันว่า ต่างฝ่ายต่างปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพ ให้เกียรติกันและกัน เพราะกุมารทั้งหกมักจะเอาเปรียบและคิดไม่ซื่อต่อสินไซเสมอ กระนั้นก็ตาม สินไซเองกลับดูไม่ถือสามากนัก หรืออาจพิจารณาในมุมหนึ่ง สังคมลาวโบราณ อาจสอนให้ญาติผู้พี่คอยช่วยเหลือและให้อภัยญาติผู้น้อง หรือเป็นผู้เสียสละมากกว่าเป็นฝ่ายเรียกร้อง เพราะสินไซเองก็รู้เช่นเห็นชาติในพฤติกรรมของหกกุมารอยู่แก่ใจ จึงไม่ได้ผูกใจเจ็บแค้น แม้ว่าในหลายครั้ง การกระทำของหกกุมารทำให้สินไซและพี่น้องอีกสองคน ต้องประสบความยุ่งยากก็ตาม

นอกจากนี้แล้ว หากพิจารณาในมุมมองที่ว่า วรรณคดีเรื่องสินไซมีลักษณะโครงเรื่องแบบเน้นพฤติกรรมของวีรบุรุษ การเดินทางออกตามหาพระเจ้าอา และพานพบอุปสรรคนาๆ รวมทั้งการกระทำของเหล่าหกกุมาร ก็มองได้ว่า เป็นอุปสรรคและปัญหาที่ท้าทายความกล้าหาญและคุณธรรมของวีรบุรุษนั่นเอง นั่นคือสินไซต้องพิสูจน์ตนเอง โดยสามารถฟันฝ่าเอาชนะข้อยุ่งยากและอุปสรรคเหล่านี้ให้ได้ในที่สุด

2. ความผูกพันระหว่างเครือญาติ

วรรณคดีเรื่องสังสินไช คล้ายจะบอกว่า ความเป็นเครือญาติและพี่น้องนั้นมาก่อนและอยู่เหนือสิ่งอื่นใด นอกเหนือจากเรื่องราวการผจญภัยอันตื่นเต้นของสินไชและสองพี่น้องแล้ว เหตุการณ์ที่น่าประทับใจอีกตอนหนึ่ง คือ เหตุการณ์ตอนที่สินไชไปถึงเมืองอะโนลาดของท้าวกุมพันได้พบนางสุมนทาผู้เป็นอาและแสดงตัวว่าเป็นหลาน กวีได้บรรยายให้เห็นการกระทำ คำพูดและความรู้สึกของตัวละครทั้งสอง ซึ่งล้วนแล้วแต่สะท้อนให้เห็นว่า ความผูกพันทางสายเลือดนั้นยิ่งใหญ่ มั่นคง แม้ว่านางสุมนทาจะเพิ่งพบกับสินไชเป็นครั้งแรก แต่นางกลับรู้สึกรักและเมตตา พร้อมชื่นชมความกล้าหาญเหมือนได้รู้จักกันมานาน บทประพันธ์ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงตอนนี้ไว้ว่า

1003 เจ้านี้ เป็นซาดเชื้อ องอาดหานอา แท้แล้ว
นางก็ โซมเอาหลาน ใส่เพิงแพงล้ำ
ลำลำนิ้ว ทวยคิงโลมลูบ
จิดหล่าหลิ้ม คะนิงฮ้อนฮอดเมือง

1004 นางก็ ฮักแจ่มเจ้า ชมจูบจอมขวัน
หลานเดียวเดิน ดั่งลือเถิงข้อย
มีทัง ผาซันล้ำ หลายพะนอมน้ำล่วง
มีทัง ด่งด่านช้าง เสือร้ายเผดผี แท้นา

(สิลา วีระวง, 2513 : 157-158)

อย่างไรก็ตาม แม้นางสุมนทาจะรู้สึกดีใจเมื่อได้พบหลาน และรับรู้ในความห่วงใยของพี่ชาย แต่จิตใจของนางก็มีความรักยักษ์กุมพันเป็นอย่างมาก ในตอนแรกนางไม่อยากจากมาก แต่ก็ไม่อาจขัดขืนทัดทานความมุ่งมั่นของสินไซได้ เหตุการณ์ในตอนนี้ ถือได้ว่าเป็นตอนที่สร้างอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่านได้มากที่สุด เพราะตัวบทได้แสดงให้เห็นความรัก ความอาลัยที่นางสุมนทามีต่อยักษ์กุมพันนั้นมีความยิ่งใหญ่และลึกซึ้ง เมื่อรู้ว่าหลานชายจะมารับตัวกลับไปสู่บ้านเมืองและญาติพี่น้องที่จากมา นางตกอยู่ในอาการละล้าละลัง ห่วงหน้าพะวงหลัง จนถึงกับออกอุบายว่าลืมของรักของหวง เพื่อประวิงเวลาให้ยักษ์กุมพันตื่นขึ้นมาด้วยหวังว่าสถานการณ์อาจเปลี่ยนแปลง

ความรักความห่วงใยระหว่างนางสุมนทากับสินไซนั้น ยังเห็นได้ชัดเจนอีกตอนหนึ่งจากที่สินไซพานางสุมนทากับลูกสาวกลับนครเป็งจานนั้น ได้ถูกโอรสทั้งหกผู้มีจิตใจต่ำช้า กลั่นแกล้งผลักตกเหว เมื่อนางสุมนทารู้ข่าว ก็มีความเศร้าเสียใจ แต่ก็ยังไม่ปลงใจเชื่อว่าสินไซผู้เป็นหลานจะตายจริงตามคำกล่าวของโอรสทั้งหก นางจึงได้ตังจิตอธิษฐานเสี่ยงทายอ้อนวอนเทพเทวดาให้มาช่วย ด้วยการเสี่ยงของสามอย่างว่า หากสินไซตายจริงของของดังกล่าวจงสูญหายไป แต่ถ้ายังมีชีวิตรอด ขอให้มีคนนำเครื่องเสี่ยงทายนี้คืนแก่นาง ตัวบทได้กล่าวถึงความเศร้าโศกเสียใจของนางสุมนทาไว้ดังนี้

1851 บัดนี้ข้าก็ คึดคั่งแค้น คะนึงฮอดฮมเถิง แลเด
เซินซ่อย ปุนปองปด โทดคายคำสลั้ง
ผิวา บาดับเมี้ยน มีจิง จมจาก ดั่งนั้น
ขอให้ของเสี่ยงข้า หายพ้อม ซู่ปะกาน นั้นถ้อน

1852 คันวา บาหากยังค่อยม้น มีชาดชีวิด ยู่นั้น
ขอให้ มีคนนำ ขาบถวายเถิงข้า
เทิงดินแท้ สินทาน ท้าวก่อ มานั้น
ข้าจัก ยกแย่งขึ้น จำจ้างซ่อยซู ท้าวเถิ้น
(สิลา วีระวง, 2513 : 88-89)

จะเห็นได้ว่า นางสุมนทามีความรักและห่วงใยสินไซผู้เป็นหลานเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม คำอธิษฐานของนางก็เป็นจริง เพราะบุญญาธิการของสินไซมีมาก เขาจึงรอดชีวิตด้วยการช่วยเหลือของพระอินทร์ และทำให้กลับมาพบกับครอบครัวและญาติพี่น้องในที่สุด

3. ความรักความผูกพันระหว่างพ่อแม่กับลูก

การนำเสนอความรักความผูกพันในระบบเครือญาติในวรรณคดีเรื่องสังสินไซ ยังนำเสนอผ่านคู่ความสัมพันธ์ของพ่อแม่กับลูก โดยนำเสนอบทบาทของตัวละครในฐานะผู้เป็นพ่อ-แม่ ว่าเป็นผู้ที่ให้ความรัก ความเอาใจใส่ต่อบุตร อบรมสั่งสอนให้รู้ผิดชอบชั่วดี และปฏิบัติตนให้ปลอดพ้นจากภยันตรายทั้งปวง ส่วนผู้เป็นบุตรนั้นก็ต้องเชื่อฟังคำสอน และตอบแทนบุญคุณบิดา มารดาผู้ให้กำเนิด

ในเรื่องสังสินไซ ได้เน้นย้ำในเรื่องนี้ค่อนข้างมาก เห็นได้จากการนำเสนอให้เห็นความรักความผูกพันของพ่อแม่ที่มีต่อลูกในหลายคู่ เช่น ความรักผูกพันระหว่างนางลุน กับสินไซ และสังข์ทอง นางจันทากับสีโหนางทั้งหกกับกุมารทั้งหก รวมทั้งความรักผูกพันระหว่างนางทั้งหกกับพ่อแม่ซึ่งเป็นพราหมณ์

สำหรับความรักและความผูกพันระหว่างนางลุนกับสินไซและสังทองนั้น เห็นได้จากตอนที่โอรสทั้งสองต้องเดินทางเพื่อออกตามหาพระเจ้าอา นางลุนได้แสงความรักอาลัยต่อโอรสทั้งสองของนางอย่างสุดซึ้งรวมทั้งนางจันทาผู้เป็นป้า ดังความตอนหนึ่งที่ว่า

644 เมื่อนั้น ป้าแม่ไห้ หูยหอดอาไล
เจ้าแม่ ไปอย่าเหิง เทียวคืนหาห้อง
อันที่ ไพขวางหล้าง สัดตูมีมาก
แสนสำช้าง ทอนเถ้าเผดผี

645 ฝูงนั้น ลิดทิเดดฮ้าย ฮ้อนยิ่งไฟกัน
พูมียา ปะหมาดเข้าถือถ้าน
อันว่า สอนสินแก้ว ทังพะขันของปะเสิด
เจ้าแม่ เคียนคาดไว้ ละวังหมั่น อย่าไล แท้เนอ
(สิลา วีระวง, 2513 : 106)

บทประพันธ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่า ทั้งแม่และป้าของสินไซ นอกจากแสดงความรักอาลัยต่อการจากไปของลูกและหลานแล้ว ยังมีความห่วงใยในเรื่องการเดินทาง การประพฤติและวางตัว ให้ระมัดระวังข้าวของเครื่องใช้และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นางทั้งสองยังสอนในเรื่องการวางตัว ไม่ให้ไว้ใจคนแปลกหน้า โดยเฉพาะผู้หญิง เพราะเห็นว่าจิตใจของผู้หญิงนั้นเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ดังที่นางกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า หากเมื่อสินไซได้เจอพระเจ้าอา ก็อย่าได้วางใจให้มาก เพราะถึงอย่างไร นางก็ได้ชื่อว่าเป็นผัวเมียกับยักษ์นานแล้ว ดังคำกล่าวที่ว่า "กินดอนไผ ก็เล่าความดอนนั้น" (กินนำไผ ก็ฟังความผู้นั้น) ดังบทประพันธ์ที่ว่า

647 อันนึง ลอมจวบพ้อ อาออกองกะสัด ก็ดี
อย่าได้ จงใจดอม ดั่งโดยแฮงฮู้
ขาดที่ ใจยิงนี้ ตะหลบแปปิ่นง่ายจึงแล้ว
ฮู้ว่ายัก บ่แพ้แล้วเขาได้คองเคีย

648 (ลางเล่าไว้ ปางก่อนมีมา
คันว่า กินดอนไผ ก็เล่าฟังดอนนั้น)
แม่นว่า เดียละสานเชื้อ พาสาโสมต่าง ก็ดี
คันว่า ได้เกือกกั้ว กันหั้นก็หากหอม แม่นแล้ว
(สิลา วีระวง, 2513 : 106)

จากบทประพันธ์ตอนนี้จะเห็นได้ว่า นางลุนและป้า เป็นแม่ที่มีความรอบคอบ รู้ธรรมชาติมนุษย์และวิสัยสตรีว่า หากได้อยู่ใกล้ชิดกับผู้ใด ก็มักจะยอมเชื่อฟังไปกับคนผู้นั้น จึงเตือนให้บุตรหลานอย่าได้ประมาท

ความรักความผูกพันระว่างแม่กับลูกนี้ เห็นได้ชัดเจน เมื่อสินไซออกเดินทางผจญภัยในป่าใหญ่ที่เต็มไปด้วยภยันตราย ไม่ว่าจะเผชิญหน้ากับภูติ ผี ปีศาจ ยักษ์วาย อุปสรรคและสิ่งประหลาดมหัศจรรย์อย่างไร แต่สินไซก็ไม่เคยลืมนึกถึงมารดาและป้า บทประพันธ์ได้เน้นให้เห็นหลายตอน ถึงความรู้สึกนี้ เช่น "พิเสดน้อย คะนิงแม่มินาย" (ท้าวน้อยผู้พิเสด คึดฮอดแม่)" พูไซท้าว ทังโสกมินาย คะนิงสองสี ขวาดขวนยนย้อย" (ท้าวสินไซมีความโสกเส้าบ่หน่าย คึดฮอดป้ากับแม่น้ำตาไหลย้อยอาบ) "พะบาดท้าว คะนึงแม่มินาย" (พระบาทท้าว คึดฮอดแแม่มิหน่าย)

นอกจากคู่ของสินไซกับแม่และป้าแล้ว ความรักความผูกพันระหว่างแม่กับลูกยังเห็นได้ชัดเจน จากความรักระหว่างกุมารทั้งหกกับแม่ แม้ว่า

ลูกของพวกนางจะเป็นคนสติปัญญาต่ำทราม ไร้ความสามารถ ไม่อาจเทียบได้กับความเก่งกล้าของสินไซ สังทองและสีโห แต่วิสัยของแม่ก็ย่อมรักและห่วงใยลูกเสมอ โดยเฉพาะท้างกุดสะลาดผู้เป็นบิดานั้น แม้จะรู้ดีว่าว่าลูกชายทั้งหกไม่มีฤทธิ์เดช เวทย์มนต์คาถา ก็ยังให้ความรักปานแก้วตาแก้วใจ

553 พะก็ แพงกุมมาน หมู่เนาในห้อง
ทังหกท้าว ทังตนเฮียนฮีต
หลักใข่น้อย ยามเลี้ยวล่ายงอน
(สิลา วีระวง, 2513 : 92)

ส่วนนางทั้งหกซึ่งเป็นมารดาของเหล่ากุมาร ก็มีความรักห่วงใยบุตรทั้งหลายไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ในตอนที่กุมารทั้งหกต้องเดินทางไปติดตามพระเจ้าอา ท้าวกุดสะลาดก็ให้มีพิธีบายศรีสู่ขวัญ อวยชัยให้พรให้เดินทางปลอดภัยและมีชัยชนะต่อศัตรู

เนื้อความอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นความรัก ความผูกพันระหว่างพ่อแม่กับลูกอย่างชัดเจน คือตอนที่นางทั้งหกต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนเพื่อมาแต่งงานอยู่กินกับท้าวกุดสะลาดที่นครเป็งจาน กวีได้บรรยายให้เห็นความรักของแม่ที่มีต่อบุตรสาวทั้งหก ด้วยการแสดงความรักความห่วงใยและสั่งสอนให้ปฏิบัติตนให้เหมาะสมเมื่อไปอยู่กับสามี ซึ่งปรากฏในเนื้อเรื่อง "วิวาหะบั้น" อาจกล่าวได้ว่า เป็นตอนที่แสดงให้เห็นการสั่งสอน อบรมบุตรหลานของคนลาวในสมัยโบราณได้ชัดเจนมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการสั่งสอนให้ปฏิบัติตามฮีตคอง การปฏิบัติตนของภรรยาต่อสามี อันแสดงถึงเพศสภาพ และเพศวิถีตามบริบทสังคม

และวัฒนธรรมลาวโบราณ การเลือกคบคน ความขยันขันแข็งในการทำงาน ดังตัวอย่าง

314 ลูกแม่ คือคู่แก้ว อันเกิดกางอก นี้แล้ว
บัดนี้ เวลาจำ จากเผือสองเถ้า
แม่จัก สอนสูให้ เฮียนคุนคองฮีด
ไกแม่หล้าง ลอนฮ้าย บ่เซียง ลูกเอย

316 อันนึง ให้สะหลาดฮู้ เฮียนฮีด ลาซา
กานใด พูมีปะสง ฮีบทวนทำเกื้อ
ฝูงใดฮ้าย เห็นกะบวนยาเปียบ แม่เนอ
แม้นว่า คนขี้เหล้า ลอบเลี้ยงบ่ดี ลูกเอย

319 คนใด ฮู้ปากเกี้ยง เว้าม่วนมีผะหยา
คันเอา มาในเฮือน ไพ่คองคางไร้
กูสอนไว้ ยาดนดาปะหมาด
แม่นว่า หลับตื่นให้ คะนึงชั้นซุ่ยาม ลูกเอย

(สิลา วีระวง, 2513 : 55 - 56)

คำสั่งสอนนี้ นอกจากผู้เป็นแม่ต้องทำหน้าที่ของตนในการอบรมสั่งสอน ให้ความรู้แก่ลูกแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความรักความห่วงใยที่พ่อแม่มีต่อบุตร ซึ่งกำลังเดินทางไปอยู่ร่วมกับสามี ห่างไกลสายตาของพ่อแม่

4. ความรักความผูกพันระหว่างสามีกับภรรยา

ในวรรณคดีเรื่องสังสินไซ นอกจากผู้อ่านจะได้ตื่นตาตื่นใจไปกับความเก่งกล้าของสินไซในฐานะวีรบุรุษที่แกร่งกล้า สามารถเอาชนะอุปสรรคขัดขวางด้วยความสามารถแล้ว ยังมีเหตุการณ์บางตอนที่สร้างความซาบซึ้งตรึงใจให้กับผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง คือเรื่องราวความรักระหว่างยักษ์กุมพันกับนางสุมนทา แม้ว่ายักษ์กุมพันผู้มีอิทธิฤทธิ์จะถูกมองว่าเป็นผู้ร้ายที่ลักพานางสุมนทามาจากนครเป็งจาน แต่ในวรรณคดีเรื่องนี้ยักษ์ไม่ได้ถูกสร้างให้เป็นขั่วจิตใจต่ำทราม ตามแบบฉบับของตัวละครยักษ์ในนิทานประโลมโลกแต่อย่างใด ตรงกันข้าม ยักษ์กุมพันในเรื่องนี้กลับเป็นยักษ์ที่มีจิตใจดีงาม และมีความรักต่อนางสุมนทาอย่างลึกซึ้ง เราอาจกล่าวได้ว่า ความรักระหว่างกุมพันกับนางสุมนทาซึ่งเปรียบเสมือนผู้คนต่างชาติพันธุ์ เป็นความรักที่ยิ่งใหญ่งดงาม และเป็นภาพแทนความสัมพันธ์ของคู่สามีภรรยาในสังคมลาวโบราณอย่างชัดเจน

ในตอนแรกที่ถูกยักษ์ลักตัวมานั้น นางสุมนทารู้สึกเคียดแค้นชิงชังยักษ์กุมพันเป็นอย่างมาก แต่เนื่องจากนางไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จึงได้แต่ปล่อยชีวิตไปตามยถากรรม ดังความที่ว่า

102 (กูก็ พอยพากพื้น พงกิ่งกุนละวง
ขีวังเวน มอบมึงวางไว้)
คือดั่ง เสือลวงได้ มิคคาลูกมั่ง จิงแล้ว
ลือจัก เถียงท่านแพ้ กำข้องคอบคิง แลเด
(สิลา วีระวง, 2513 : 20)

แต่หลังจากจากนั้นไม่นาน นางก็ได้ประจักษ์ในความรัก ภักดีที่ยักษ์กุมพันมีให้นางอย่างล้นเหลือ สำหรับกุมพันนั้น นางสุมนทาเปรียบเหมือน "ล้ำขาดถ้วน สะเหมอเนดนางอิน" (นางผู้ยิ่งใหญ่เสมือเหมือนแก้วตา) จึงได้มอบความรักทั้งหมดให้นาง ยอมปรนนิบัติรับใช้มิให้เดือดร้อนลำบาก จนกระทั่งนางสุมนทาตั้งครรภ์ และมีธิดาองค์หนึ่ง ดังความตอนหนึ่งว่า

112 มันก็ อุปะถากน้อย นานยิ่งวันคืน
สะแหวงมาลา เลือกเอาอบเนื้อ
มินานแท้ นางทงคันพะลูก
ปะสูดนิ้มท้อง เป็นแก้วยอดยิง
(สิลา วีระวง, 2513 : 22)

เหตุการณ์สำคัญที่แสดงให้เห็นว่าทั้งคู่เป็นสามีภรรยาที่รักใคร่ผูกพันเป็นอย่างมาก ก็คือตอนที่สินไชเดินทางมาถึงเมืองอะโนลาด และพบตัวนางสุมนทา พร้อมทั้งกดดันให้นางกลับคืนนครเป็งจานพร้อมกับตน เพื่อกลับไปหาพี่ชายและครอบครัว ในขณะที่ยักษกุมพันนอนหลับไหลด้วยพ่ายแพ้ต่อฤทธิ์เดชของสินไช ตอนนี้เองที่นางสุมนทาต้องตกอยู่ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก พะว้าพะวัง ใจหนึ่งก็อยากไปเพราะทนคำรบเร้าของหลานไม่ได้ อีกใจก็ยังรักห่วงยักษ์กุมพันผู้เป็นสามี เพราะถึงแม้จะต่างเผ่าพันธุ์แต่นางก็มีความรัก ความผูกพันต่อยักษ์อย่างลึกซึ้ง ขณะเดียวกันก็นึกห่วงหลานว่าจะถูกยักษกุมพันฆ่าตาย จึงบอกกับสินไชว่าให้กลับคืนเมือง กราบทูลท้าวกุสะลาดว่า ตามหานางไม่เจอและสุดความสามารถที่จะค้นหาอีกต่อไป ดังความว่า

1012 ให้หลาน คืนคอนไท้ พะลาดชะปิตา ก่อนเถิ้น
อำอาเสีย ว่าเดินบ่มิพ้อ
บอกว่า เหลือแฮงค้น ถุงเมืองมานนาก
เหวฮ่วมห้วย ฮุมแล้วบ่เห็น ว่าเนอ
(สิลา วีระวง, 2513 : 159)

แต่ครั้นเมือสินไซไม่ยอมกลับ และบีบบังคับให้นางกลับไปด้วยกัน ไม่ว่านางจะอ้อนวอน นบไหว้อย่างไรก็ตามสินไซก็ยืนกรานแข็งขันว่าจะต้องกลับคืนนครเป็งจานเท่านั้น นางจึงได้แต่ร้องไห้ด้วยความคับแค้นใจและสั่งเสียกับผู้เป็นสามีด้วยความโศกเศร้าอาลัย กวีได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนี้ไว้อย่างสะเทือนใจว่า

1073 เมื่อนั้น อาคั่งแค้น ทูนทอดชุลีหลาน
ยอมความขอ ขอดโดยดอนน้อย
เซ็นเซ็นน้ำ ชนละทาแถวถั่ง
เยื้อนบ่ได้ เรไห้สั่งผัว

1074 บัดนี้ หลานจักพาเมียข้าม เข้ากอง ไกพี่ จิงแล้ว
น้องก็ อดบ่ได้ ยินย้านย่อนหลาน

1075 อยู่ดีเยอ พะที่จั้ง ตนเพิ่งชีวิด หม่อมเอย
ขออย่า มีปาปัง บาบใด ดอนข้อย
เมื่อนั้น บาจัดฮ้อน ตาวสุยเสียงราบ
นางก็ ฟ้าวแต่งเนื้อ มีถ้วนเถียวลง

1076 ทังพะเนดกั้น ลาทีทังกะสัน
คิงแพงเถิง ข่วงคองคิดได้
ทูนหลานแก้ว ภูมาผายโผด อาก่อน
อาก็ ลืมแผ่นผ้า- สะใบบ้างค่าคาน แท้นา
(สิลา วีระวง, 2513 : 166-167)

ด้วยความอาลัยอาวรณ์ นางจึงได้แต่และล้าละลัง ออกอุบายว่าลืมข้าวของสำคัญหลายอย่าง ต้องวิ่งเข้าวิ่งออกเพื่อถ่วงเวลา และพยายามปลุกให้ยักษ์ตื่น แต่ก็ไม่เป็นผล ขณะที่สินไซก็เร่งเร้าให้จากมา สภาพของนางสุมนทาในตอนนี้จึงน่าสงสารเป็นยิ่งนัก แต่ในที่สุดนางก็จากสามีสุดที่รักมากับหลานจนได้ เหตุการณ์ในตอนนี้แสดงให้เห็นถึงความรัก ความผูกพันที่นางมีต่อสามียักษ์เป็นอย่างมาก นี่ก็เช่นเดียวกับที่นางสุมนทาได้แสดงความเศร้าโศกอย่างแรงกล้า เมื่อกุมพันสามีรัก ต้องเสียชีวิตลง หลังจากการศึกอันยืดเยื้อระหว่างกองทัพยักษ์กับสินไซและสองพี่น้อง

ท้างปางคำ ผู้แต่งสังสินไซ ได้แสดงพรรณนาความเศร้าโศกของนางสุมนทาอย่างลึกซึ้ง เมื่อกุมพันล้มและเสียชีวิตในที่สุด กวีได้พรรณนาความตอนนี้ได้อย่างสะเทือนอารมณ์ไว้ว่า นางเกลือกกลิ้งร่ำไห้กับศพผัวรัก จนเนื้อตัวเปรอะเปื้อนเลือดของกุมพัน พร้อมตัดพ้อต่อว่าด้วยความโศกเศร้า

1528 เห็นที่ มานเยียดคู้ คำโสกฤทวง
คึดเมื่อ ยามเรียงสม ซอกคะนึงมะโนแม้ง
คิงถึงก้าว ตีนมือ ทำถีบ
ผาแผ่ปี้ม กะจวนล้านเลือดนอง

1529 นางนั่งไห้ เข็นสว่านชนละที
คิงแพงหมอง หม่นดนดอนไห้
ตีอกไห้ คิงแพงเพ็งเลือด
คึดเมื่อ เจ้าฮักข้อย เขียวล้านล่วงนำ นั้นนา

1530 วันที่มุดมอดเมี้ยน ทังกะโอก มีขิน ได้แล้ว
พ่าว วางมอนกับ แท่นคำโฮงกว้าง
พายหนห้อง หอลายเม็งอาด อวนพุ้น
น้องจัก เต้าเพื่อนห้าง หอข้อยส่งสะกาน
(สิลา วีระวง, 2513 : 41)

เหตุการณ์ตอนนี้ นอกจากจะเปี่ยมด้วยรสแห่งความเศร้าโศกสะเทือนอารมณ์แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นความรัก ภักดีที่นางสุมนทามีต่อท้าวกุมพันผู้เป็นสามี แม้จะต่างเผ่าพันธุ์กัน แต่ก็ไม่อาจกีดกั้นความรักของทั้งสองได้ กวีอุทิศเนื้อที่ไว้ค่อนข้างมาก ในการพรรณนาความโศกเศร้าการตัดพ้อโชคชะตาของนางสุมนทา คล้ายจะต้องการให้เห็นว่า แม้จะมีความแตกต่างในชาติพันธุ์ แต่เมื่อหญิงชายได้ตกลงอยู่กินฉันผัวเมียกันแล้ว ก็จะต้องมีความรัก ความซื่อตรงต่อกันดังเช่นที่นางสุมนทามีต่อกุมพัน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาอีกด้านหนึ่ง การให้ความสำคัญต่อระบบเครือญาติ ก็ทำให้คนในครอบครัวและวงศ์ตระกูล ต้องเลือกเครือญาติมากกว่าคนที่เป็นสามีภรรยา ซึ่งมาทีหลัง ดังกรณีของนางสุมนทา การณ์กลับเป็นว่า นางต้องพลัดพรากจากสามีเพราะเห็นแก่ญาติพี่น้องนั่นเอง

บทสรุป

จากการอ่านวรรณคดีเรื่องสังสินไซ ซึ่งเป็นวรรณคดียุคล้านช้างของลาว และเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นของภาคอีสาน โดยพิจารณาในแง่ความสัมพันธ์ของตัวละครสำคัญ ทำให้ทราบว่า โดยแท้จริงแล้ว วรรณคดีเรื่องนี้ เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นของคนในครอบครัว วงศ์ตระกูลเดียวกัน โดยมีโครงเรื่องสำคัญคือ การที่สมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวถูกยักษ์ลักพาตัวไป ทำให้ญาติพี่น้องต้องออกติดตามค้นหา เพื่อนำกลับมาอยู่ร่วมกัน ภายใต้โครงเรื่องของนิทานประโลมโลก ที่แสดงถึงวีรกรรมของตัวละครเอก ที่มีความกล้าหาญ เก่งกล้าสามารถและกตัญญูต่อพ่อแม่ จนสามารถฝ่าฟันภยันตรายเพื่อบรรลุภารกิจที่ได้รับมอบหมาย วรรณคดีเรื่องนี้กลับสะท้อนให้เห็นว่า ในวัฒนธรรมลาวโบราณ ระบบครอบครัวนั้นมีความเข้มแข็งและสำคัญมาก ความสัมพันธ์ของตัวละครต่าง ๆ ในบทบาทและสถานภาพที่แตกต่างกันล้วนแล้วแต่สะท้อนให้เห็นความรัก ความผูกพันอันแน่นแฟ้นของระบบเครือญาติ ซึ่งถือเป็นระบบคุณค่าและโครงสร้างทางสังคมในอดีตซึ่งได้รับการนำเสนอผ่านวรรณคดีเอกเรื่องนี้อย่างชัดเจน ระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ ยังคงปรากฏอยู่อย่างมั่นคงในสังคมลาว หรือแม้แต่ในสังคมอีสานของไทย ที่ระบบเครือญาติและความผูกพันทางสายโลหิต ถือเป็นเรื่องที่ยังคงเป็นส่วนหนึ่งในวิถีสังคมของคนลุ่มน้ำโขงทั้งในฝั่งซ้ายและฝั่งขวามาโดยตลอด.

เอกสารอ้างอิง

กัญญา บุรีรัตน์. 2532. **สังข์ศิลป์ชัย : ศึกษาวิเคราะห์วิจารณ์เชิงประวัติ.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

จารุบุตร เรืองสุวรรณ. 2524. **"คำนิยม"** ใน สังข์สิลป์ชัย. ตรวจชำระ โดย ดร.ปรีชา พิณทอง. อุบลราชธานี : ศิริธรรม.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2529. **แลลอดพงศาวดารลาว.** มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

ธวัช ปุโณทก. 2525. **วรรณคดีอีสาน : ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีลาวล้านช้างกับวรรณคดีไทยภาคกลาง.** เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เปิดโลกวรรณกรรมเพื่อนบ้าน (1) วรรณกรรมลาว.

สิลา วีระวง. 2513ก. **สังสินไซ คำกอนคู่ ฮ้อยแก้ว (1).** เวียงจัน : สมาคมฮ่วมน้ำใจกับเด็กน้อยลาว.

สิลา วีระวง. 2513ข. **สังสินไซ คำกอนคู่ ฮ้อยแก้ว (2).** เวียงจัน : สมาคมฮ่วมน้ำใจกับเด็กน้อยลาว

โสวิทย์ บารุงภักดิ์ และ ทักษิณาร์ ไกรราช. 2558. **เครือข่ายการเรียนรู้ : กระบวนการสร้างและการใช้ความรู้จาก วรรณกรรม เรื่องสินไซ สู่การพัฒนาสังคมของชาวจังหวัดขอนแก่น.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Milton C. Albrecht. 1954. "The Relationship of Literature and soceity." **American Journal of Sociology**. 59(5), pp.425-436. Retrieved from The University of Chicago Press from http://www.jstor.org/stable/2772244.